

XVIII. YÜZYILDA ANADOLU'DA KONAR GÖÇER AŞİRETLERİN YAYLAK-KIŞLAKLARA GÖÇLERİ ESNASINDA YAŞANAN BAZI PROBLEMLER VE ALINAN TEDBİRLER¹

Zafer BENZER²

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 02.12.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 06.12.2024

Atıf/©: Benzer, Z., (2024). XVIII. Yüzyılda Anadolu'da Konargöçer Aşiretlerin Yaylak-Kışlakhara Göçleri Esnasında Yaşanan Bazı Problemler ve Alınan Tedbirler. Journal of Management Theory and Practices Research, 5(2), 235-242

Özet

XVIII. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu'nun hem iç hem de dış dinamikler açısından önemli dönüşümlere sahne olduğu bir dönemdir. Bu süreçte, konargöçer aşiretlerin yaylak-kışlak düzeni hem ekonomik yapının hem de toplumsal ilişkilerin belirleyici unsurlarından biri olarak öne çıkmıştır. Temel geçim kaynakları hayvancılık olan ve kısmen ziraatla uğraşan konargöçer aşiretler, hayvanlarına yeterli derecede otlak bulmak amacıyla yaz mevsimlerinde yaylakhara, kış mevsiminde ise kışlakhara göç etmek durumunda idiler. Sahip oldukları kalabalık hayvan sürüleri ile göç hareketlerinde bulunan aşiretler varacakları menzile kadar geçiş güzergâhları üzerindeki yerel halk, idareciler ve diğer bazı aşiret mensuplarıyla problem yaşamışlardır. Bu yaşam tarzı zamanla ciddi problemler doğurmuş ve Osmanlı yönetimi bu sorunlara müdahale etmek durumunda kalmıştır. Bu makalede, konargöçer toplulukların göç yollarında karşılaştığı zorluklar, bu zorlukların toplumsal ve ekonomik etkileri, yerel halk ile yaşanan çatışmalar ve Osmanlı Devleti'nin bu sorunlara karşı geliştirdiği politika ve tedbirler hakkında bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Anadolu, Konargöçer Aşiretler, Yaylak-kışlak, Göç ve İskân, Eşkıyalık.

SOME PROBLEMS ENCOUNTERED DURING THE MIGRATION OF NOMADIC TRIBES IN THE XVIII. CENTURY IN THE ANATOLIAN TO HIGHLANDS AND WINTER QUARTERS

Citation /©: Benzer, Z., (2024). XVIII. Yüzyılda Anadolu'da Konargöçer Aşiretlerin Yaylak-Kışlakhara Göçleri Esnasında Yaşanan Bazı Problemler ve Alınan Tedbirler. Journal of Management Theory and Practices Research, 5(2), 235-242

Abstract

The eighteenth century was a period in which the Ottoman Empire underwent significant transformations in terms of both internal and external dynamics. In this process, the highlands or winter quarters system of nomadic tribes came to the fore as one of the determining elements of both economic structure and social relations. Nomadic tribes whose main means of living were animal husbandry and partially agriculture had to migrate to highlands during summer and to winter quarters during winter to find sufficient grassland for their animals. Tribes that migrated with their crowded herds encountered problems with the local people, administrators, and members of some other tribes on their route to their destination. This lifestyle led to serious problems in time and the Ottoman administration had to intervene in these problems. This article provides information about the difficulties faced by nomadic communities on their migration routes, the social and economic effects of these difficulties, the conflicts with the local population, and the policies and measures developed by the Ottoman Empire against these problems.

Keywords: Ottoman State, Anatolia, Nomadic Tribes, Highlands-Winter Quarters, Migration and Settlement, Banditry.

1 Bu makale 29-30 Temmuz 2023 tarihleri arasında Şanlıurfa'da düzenlenen "6. Uluslararası Göbeklitepe Bilimsel Çalışmalar Kongresi"nde sözlü olarak sunulan ve özet olarak basılan çalışmanın gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.
2 Arş. Gör. Dr., Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, zaferbenzer@harran.edu.tr, 0000-0001-7549-6731.

1. GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu, kuruluşundan itibaren farklı yaşam tarzlarını barındıran heterojen bir toplum yapısına sahipti. Anadolu'daki konargöçer aşiretler, bu yapı içinde önemli bir yer tutmuş, özellikle hayvancılık, ticaret ve tarım gibi ekonomik faaliyetlerde aktif bir rol üstlenmişlerdir. Ancak konargöçer yaşam tarzının dinamikleri, mevsimsel göçler sırasında ortaya çıkan çeşitli sorunlarla devlet yönetimini zorlamış; sosyal, ekonomik ve idari alanda bir dizi önlem alınmasını gerektirmiştir. Bu problemlerin başında aşiretlerin gidiş-dönüşlerinde yerel ahalinin ekili arazilerine zarar vermesi, yolcuların mal ve canlarına kastedilerek gasp olunmaları, yerel idareciler tarafından aşiretlerin yaylak-kışlak bölgelerine ve ödedikleri vergilere yönelik haksız müdahaleleri yer almaktadır.

Zarar ve ziyana uğrayan kesim tarafından merkezi hükümete bu olumsuz hareketlerin önlenmesi ve kalıcı bir çözüm bulunması için sık sık şikâyetlerde bulunulduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda merkezden taşraya gönderilen emirlerde devlet görevlilerinden toplum düzenini ve huzuru tesis etmek amacıyla idari, askeri, sosyal ve ekonomik alanda gerekli tedbirlerin alınması defalarca vurgulanmıştır. Buna yönelik olarak alınan tedbirlere; aşiretlerin göçebe yaşayış tarzlarından vazgeçilerek devlet tarafından belirlenen bölgelere iskân edilmeleri, gasp, yağma ve talan gibi eşkıyalık faaliyetlerinde bulunan kişilerin yakalanıp cezalandırılması, aşiret mensuplarından herhangi bir asayişsizliğe meydan vermeyeceklerine dair taahhüt alınması, yaylak-kışlak güzergâhlarında askeri kuvvet bulundurulması, haksızlık yapan dirayetsiz idarecilerin değiştirilmesi ve buna benzer girişimler örnek gösterilebilir.

Bu çalışmanın amacı, Osmanlı Devleti döneminde XVIII. yüzyılda Anadolu'da yaşayan konargöçer aşiret veya cemaatlerin mevsim şartlarına bağlı olarak yaylak-kışlaklara göçleri sırasında idari, sosyal ve iktisadi alanda yaşanan problemler ile bunların giderilmesine yönelik olarak alınan tedbirler hususunda bilgi vermek ve değerlendirmelerde bulunmaktır. Bilimsel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı bu çalışmada, öncelikle araştırmanın problemi belirlenmiş, bu problem çerçevesinde planlı ve sistemli olarak veri toplanmış, elde edilen veriler tasnif edilerek çözümlenmiş ve tarihi bir bakış açısıyla değerlendirilmeye tâbi tutulmuştur. Çalışmanın ana kaynakları, Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) bünyesinde yer alan arşiv vesikalarıdır. Ayrıca konu ile ilgili kaleme alınmış diğer telif ve tetkik eserlerden faydalanılmıştır.

2. OSMANLI DEVLETİ'NDE KONARGÖÇER AŞİRETLERİN GENEL YAPISI

Konargöçerlik, insanlık tarihinin erken dönemlerinden itibaren belirli toplulukların hayatta kalma stratejilerinden biri olarak ortaya çıkmış ve özellikle hayvancılığa dayalı ekonomilerde önemli bir yer tutmuştur. Konargöçer topluluklar, genellikle mevsimsel hareketlilik ile karakterize edilir; bu hareketlilik hem doğayla hem de toplumla sürekli bir etkileşim içinde olmayı gerektirir. Konargöçer yaşam tarzı, coğrafi koşullar, iklim, ekonomik gereklilikler ve sosyal yapılar gibi birçok faktör tarafından şekillendirilmiştir (Erdoğan, 2017, s. 17).

Konar-göçerliğin ilk örneklerini XI. ve XIII. yüzyıllar arasında Türkistan, Horasan ve Azerbaycan'dan Anadolu'ya büyük kitleler halinde göç eden Türklerin mühim bir kısmı, Oğuz veya Türkmen adıyla bilinen topluluklar oluşturuyordu. Selçuklu Türkiye'sinin insan kaynağının çoğunluğunu bu göçebe Oğuzlar temsil etmekteydi (Akdağ, 1999, s. 10). Anadolu'daki bu grupların bakiyelerini devralan Osmanlı Devleti, konar-göçer Türkmen'leri devletin kuruluş yıllarında yaya ve müselleme gibi askeri teşkilat içerisinde değerlendirmiştir. Daha sonra bu göçebe topluluklar, Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Rumeli'de gerçekleştirdiği fetihler neticesinde bu yeni bölgelere sevk edilerek, yerleşik hayatı benimsemeleri sağlanmıştır. Bunlardan Anadolu'da bulunanlar uzun süre benliklerini korurken,

özellikle Rumeli'ye göç ettirilen göçebe topluluklar, kadim hayat tarzlarını ve sosyal yapılarını pek muhafaza edememişlerdir (Şahin, 1997, s. 254). Osmanlı Devleti'nde yönetilenler yani reâya sınıfından olan konargöçerler, yaşam tarzları bakımından şehirli ve köylülerden ayrılmaktadır. Konar-göçer tabir edilen ve yarı göçebe hayat yaşayan aşiretler bu gurubun büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır. Hayvanlarına otlak temin etmek amacıyla göçebelik vasıflarını sürdüren aşiretler, genellikle hayvancılık yapmaktadırlar. Mevsimsel olarak yaylak ve kışlak arasında sürekli hareket halinde olan aşiretler, sıcak zamanı Erzurum yaylalarına, soğukta ise Suriye çöllerine kadar inmekteydiler (Orhonlu, 1987, s. 12).

Konar-göçer aşiretler her ne kadar göçebe olarak tabir edilseler de onların yaşam tarzları tam olarak göçebeliği temsil etmemekteydi. Çünkü bunlar yaz aylarında yaylakta hayvanlarını otlatmakta, kışın ise kışlaklarda az da olsa ziraatla meşgul olmaktadır. Kışlaklarda da çadırlarını genellikle şehir ve kasabaların yakınına kurarlardı. Dolayısıyla resmi kayıtlarda ve kanunnamelerde bu aşiretleri tarif için 'göçebe' değil de 'konar-göçer' tabiri kullanılmıştır (Orhonlu, 1987, s. 13). Konar-göçerler, kanunnamelere göre hayat tarzları sebebiyle kimseye raiyyet kaydedilmemişlerdir. Vergi mükellefleri ise hâne, bennak ve mücerreden ibarettir (Halaçoğlu, 2014, s. 115). Hukuki manada bu kesimin statüsünü gösteren en belirgin ifade "Yörük lâ-mekândır. Tayin-i toprak olmaz. Kande dilerse gezerler." şeklinde geçen hükümdür (Akgündüz, 1992, s. 694). Ancak bunlar belirli bir toprak parçasına bağlı olmasalar da hareket alanları devlet tarafından belirlenmiştir. Kanunnamelerde konar-göçerlerin bulunacakları bölgeleri, bağlı oldukları kaza ve sancak idaresi açıkça ifade edilmiş, göç ederken hangi güzergahları izleyecekleri, nerede yaylayıp kışlayacakları, ziraat ve ticaretle hangi ölçüde ilgilenecekleri, ne tür vergilere tabi olacakları veya hangilerinden muaf olacakları ve suç işlediklerinde ne gibi uygulamalara maruz kalacakları gibi önemli hususlar da yine açıkça belirtilmiştir (Saydam, 2009, s. 24).

3. GÖÇ SÜRECİNDE YAŞANAN SORUNLAR

Konargöçer toplulukların yaylak ve kışlaklar arasında gerçekleştirdikleri mevsimsel göçler, hem kendi iç dinamikleri hem de çevreyle kurdukları ilişkiler açısından karmaşık bir süreçtir. Bu göç hareketleri, doğal kaynakların mevsimsel kullanımına dayanırken, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve çevresel düzeyde bir dizi sorunu beraberinde getirmiştir. Konargöçer topluluklar, yerleşik toplumlarla genellikle ticaret ve iş birliği temelinde ilişkiler kurmuşlardır. Ancak, göç yolları üzerindeki kaynakların kullanımı ve otlak alanlarının paylaşımı, zaman zaman çatışmalara neden olmuştur. Göç yollarının tarım arazilerinden geçmesi, konargöçer toplulukların hayvanlarının ekili alanlara zarar vermesine neden olmuştur. Yerel halk bu durum karşısında ekonomik kayıplar yaşarken, aşiretlerle çatışmalar kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu çatışmalar, sadece bireysel değil, toplumsal ölçekte huzursuzluklara yol açmıştır (Demir, 2017, s. 67-68).

Aşiretler ile yerleşik halk arasındaki sorunun temeli bu iki kesimin yaşam tarzları olarak görülebilir. Yerleşik ahali buldukları köylerde tarım ve hayvancılık yaparak hayatlarını idame ettirirken, konargöçer aşiretler mevsimsel olarak yaylak-kışlak hayatı yaşamaktaydılar. Kimi aşiretler bu yaylak ve kışlaklarına gidiş ve dönüşlerde yolları üzerinde bulunan tarım arazilerine, bağ ve bahçelere zarar vermekte, ekinleri çiğnemekte ve dolayısıyla yerleşik halk ile karşı karşıya gelmekteydiler. Hatta bu durum yerel yöneticiler başta olmak üzere hükümet merkezine kadar uzanan şikâyetlere konu olmaktadır. Örneğin Aralık 1623 tarihli Anadolu beylerbeyi, sancakbeyleri ve kadılarına gönderilen bir hükümda Bozulus'a tâbi Oğulbeyli, Köçeklü, İzzedinli, Selimli, Hayat, Tacirli, Tabanlı, Yıdı ve sair cemaatlerin öteden beri Diyarbakır eyaletinde bulunan yaylak ve kışlaklarda konakladıkları, başka bölgelere giderek ahaliyi rahatsız etmedikleri ancak o tarihlerde buna muhalif davranarak kendi yerlerini ter edip reaya ve berayanın ekili ve dikili arazilerine zarar verdikleri belirtilmiştir. Yerli

ahaliye zulmettikleri ve onları rencide ederek dağılmalarına neden olacak eylemlerde buldukları vurgulanmıştır. Buna bir an evvel mâni olunması ve adı geçen cemaatlerin derhal kadim yerlerine geri gönderilmeleri, aksi takdirde haklarından gelinmesi emredilmiştir (Refik, 2017, s. 67-69). Yine Şubat 1751'de Rakka Valisi ve Ruha kadısına gönderilen hükümde, Rişvan Aşireti'nin yaylak ve kışlaklarına gidip gelirken her zaman takip ettikleri güzergâhı kullanmayıp Havas-ı Hümayuna tabi Ekrad ve Reşi mukataası köylerinin içinden geçtikleri, kanunlara aykırı davranarak hayvanlarını haksız yere köylülerin ekili arazilerine salıverdikleri yazılmıştır. Ahalinin ekserisinin bu konudan muzdarip olduğu belirtilerek valinin, zararları telafi etmesi ve engellemesi emredilmiştir (BOA., A.DVNS. AHK.CZRK.d., 24, 77/2.).

Eylül 1706 tarihinde Anadolu valisi ve Simav kadısına gönderilen hükümde konargöçer Türkmen taifesinden olduğu zikredilen Mocan ve Çakallu, yaylayı ve güzleyi değil iken o bölgedeki yerli ahali topraklarına varıp mahsullerini telef ettikleri, ambarlarını yağmaladıkları ve bazı adamların ölümüne ve yaralanmasına sebep oldukları dile getirilmiştir. Bu uygunsuzlukların önüne geçilmesi ve suçluların cezalandırılması emredilmiştir (BOA., A.DVNSMHM.d., 115, 485.). Mart 1708 tarihindeki başka bir hükümde ise Diyarbakır valisi Vezir Receb Paşa'ya, Mardin yöresinden göçer ulus taifesinden Milli aşiretinin bazı boyları ile Bazküri ve Hasenanlı taifelerinin yayladan çöle ve çölden yaylaya gidip gelirken Ergani ve Amid kazaları ahalisine zarar verdiklerinden bundan sonra göç etmeyip buldukları veya tayin edilen yerlerde iskân edilmeleri emredilmiştir. Yerli ahalinin bağ ve bahçelerine girdikleri, hayvanlarını gasp ettikleri ve mallarını alıkoydukları dile getirilmiştir (BOA., A.DVNSMHM.d., 115, 2281.). Bu tarz uygunsuz davranışların Anadolu'nun tüm bölgelerine yayıldığı belgelerden takip edilebilmektedir.

1708 yılında Rakka valisi Vezir Yusuf Paşa'ya, Karaman valisi Vezir Ali Paşa'ya, Adana beylerbeyi Hüseyin Paşa'ya, Karahisar-ı Sahib sancağı mutasarrıfı Davud Paşa'ya ve Maraş beylerbeyi Rişvanzade Halil Paşa'ya ithafen yazılan hükümlerde Üsküdar'da Atik Valide Sultan Evkafından Yeni il Türkmanından Tarsus ve Misis etrafında yerleşik Musacalı Cemaati perakendesinden Cabir Cemaati adlı konar göçer taifesinin, kış mevsiminde Aydın ve Saruhan'da kışlayıp ilkbaharda Karahisar-ı Sahib sancağında Sandıklı kazasının Bektaş, Kırka, Dutağacı, İsaözü, Karkın, Akin ve Hırka köyleri ahalisinin yaylaklarına cebren yayılıp otunu hayvanlarına yedirip, hasat vakti evleriyle köylerin yakınlarına konup ekinlerini itlaf, bahçe ve bostanlarını harap ve daha nice uygunsuz hareket ettiklerinden bahsedilmiştir. Yerel idarecilerden adı geçen cemaatlerin yerli ahaliye yapılan zulümlerinin engellenmesi ve daha önce ferman olunduğu üzere bu cemaatlerin bölgeden çıkartılarak iskân bölgesi olarak seçilen Rakka havalisine gönderilmesi istenmiştir (BOA., A.DVNSMHM.d., 115, 2740/2741/2742/2743/2744.). Mayıs 1727 tarihinde konargöçer Türkmen taifesinden beş altı bin hanenin sahilde Teke ve Hamid sancaklarından Akşehir taraflarına göçleri esnasında hayvanlarının halkı rahatsız ettikleri yirmi beş kadının arzıyla sabit olduğundan kethüdalarının derdestiyle Kıbrıs'a nefyi hakkında bölge kadılarına emirname gönderilmiştir.

Konar-göçer aşiretlerin hareketliliği, sadece yerel halkla değil, bölgedeki eşkıya gruplarıyla da karşı karşıya gelmelerine neden olmuştur. Aşiretlerin büyük sürüler halinde taşımakta oldukları hayvanlar, hırsızlık ve soygun için hedef haline gelmiştir. Osmanlı'daki eşkıya faaliyetleri, dağlık bölgelerde daha yaygın olduğu için, konar-göçer aşiretler bu alanda ciddi tehditler ile karşılaşmışlardır. Aşiretlerin mallarına yönelik hırsızlık, göç esnasında güvenliği tehlikeye atan en büyük sorunlardan biri olmuştur. Örneğin; Temmuz 1775 tarihinde Burhanlı aşiretinden Veli oğlu Ali cemaat ahalisiyle birlikte yaylakları olan Hasan Dağı yöresine giderken eşkıya taifesinden Kör oğlu İsmail ve Cafer tarafından saldırıya uğramıştır. Bu saldırıda üç evladı ve on adamını kaybeden Ali'nin malları ve hayvanları da gasp

edilmiştir (BOA., C.ZB., 59-2934.).

4. YAŞANAN SORUNLARA YÖNELİK ALINAN BAZI TEDBİRLER

XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti, konar-göçer aşiretlerin göçleri sırasında karşılaşılan bu sorunları çözmek için çeşitli idari, askeri ve hukuki tedbirler almıştır. Bu tedbirler, hem aşiretlerin göçlerini denetlemeyi hem de yerel halkla olan ilişkilerini düzenlemeyi amaçlamıştır. Bu nedenle konargöçer aşiretlerin göçleri üzerinde çeşitli düzenlemeler yapmıştır. Merkezi yönetim konargöçer aşiretlerin yaylağa veya kışlağa gitmeden önce geçecekleri güzergahların emniyetinin sağlanması için yerel idarecilere uyarılarda bulunmuştur. Nisan 1773 tarihli bir sadrazam arzında Adana ve Halep eyaletlerinde aşiretlerle kabilelerin yaylaklarına çıkma zamanı olduğundan etrafa zarar vermelerine mâni olunması için valilere emir gönderileceği belirtilmiştir (BOA., TS.MA.e., 792-6.). Yerel ahalinin de zararlardan korunmak için idarecilerden bazı taleplerde buldukları görülmektedir. Örneğin; Nisan 1732 tarihinde Rakka ve Diyarbakır valilerine gönderilen emirde Milli Aşireti hanelerinin her sene yaylağa giderken kullandığı Ergani Madeni ve Palu güzergahını terk etmeleri bildirilmiştir (BOA., C.DH., 338-16860.). Şubat 1750 tarihli bir kayıta Maraş yöresinde bulunan Tacirli Cemaati'nin, yaylaklara geliş gidişlerinde halinin bağ ve bahçelerini yağma etmelerinden dolayı Zeytun karyesi yolunu kullanmalarının men edilmesi istenmiştir (BOA., AE.SMHD.I., 214-16900.).

Konargöçer aşiretlerin göçleri esnasında sebep oldukları asayiş sorunlarına karşılık olarak, devletin bunları para cezasına çarptırdıklarına dair de bazı bilgiler mevcuttur. Aşiretlerin eşkıyalıklarını önlemeye yönelik tedbirlerden biri olan nezr uygulaması, devlet nezdinde hoş karşılanmayan hareketlerin tekrarlanması durumunda nakdî veya bedenî olarak uygulanabilen cezayı ifade etmektedir. Sözlük anlamı olarak “and, vaad, adak” demektir. Nakdi olarak alınan cezaya da “nezir akçası” denilmektedir. Aşiret üyeleri yaptığı olumsuz hareketleri bir daha yapmayacağını taahhüt etmekte ve yaptığı takdirde hakkında önceden belirlenen meblağı hazineye ödemeyi kabul etmektedir (Pakalın, 1983, s. 692). Urfa havalisinden yaylak için Erzurum taraflarına gidip gelmekte olan Milli Aşireti haneleri, Ergani Madeni'ne tabi bazı köylerde hasara neden olduklarından dolayı yaylaya gitmelerine izin verilmemiştir. Tespit edilen zararlar için elli bin kuruşun söz konusu aşiretten tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak aşiretin iskanbaşısı değişmiş ve kendileri de kimseye zarar vermeyeceklerini taahhüt etmiş olduğundan paranın af edilmesini ve yaylaya gitmelerine müsaade olunmasını talep etmişlerdir (BOA., C. DH., 292-14592.).

Arşiv kayıtlarından takip edilebildiği kadarıyla uygunsuz hareket eden aşiret ve/veya cemaatlerin beylerinin diğer bazı muhtelif cezalara ve yaptırımlara da maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Temmuz 1713 tarihinde Rakka valisine ve Ruha (Urfa) Kalesi dizdarına gönderilen hükümde, Valide Sultan haslarından Rışvan Hassı reayası olan konargöçer aşiret ve kabilelerin on iki cemaatten meydana geldiği, bunların yaylağa çıkarken birlikte hareket ettirilmeleri, yol üzerinde koyunlarının sayılması, kendilerine tahsis edilen yerden başka yerde kışlatılmamaları, belirlenen kaidelere uymayan cemaatlerin boy beylerinin yakalanarak Rakka Kalesi'nde kalebend olunmaları emredilmiştir (BOA., A.DVNSMHM.d., 121, 15.).

Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinden itibaren, aşiret eşkıyalıklarını önlemek ve toplumsal düzeni sağlamak amacıyla sürgün uygulamaları gerçekleştirilmiştir. İslam hukukunda da benzer şekilde, toplum düzenini tehdit eden bireylerin veya grupların cezalandırılması ve yerinden edilmesi, güvenliği sağlamak adına uygulanabilir bir yöntem olarak kabul edilmiştir. XVIII. yüzyılda konargöçer aşiret veya cemaatlerin eşkıyalıklarının sürgüne varan cezalarla neticelendiğini görmek mümkündür. Bu hususla ilgili Mart 1727 tarihinde Anadolu valisine, Aydın muhassılı Vezir Abdullah Paşa'ya ve Kıbrıs muhassılına bir emir yazılmıştır. Bu emirde Konar göçer yörük taifesinden bazı cemaatlere

mensup beş altı bin kişinin sahillerden çıkararak Hamid, Teke, Karahisar-ı Sahib, Beyşehir ve Akşehir sancaklarındaki köylere kondukları ve yol esnasında ahalinin ekinleri, bağ, bahçe ve hayvanlarına zarar verdikleri gibi avarız hanesine bağlı yaylaklarına da konup hayvanlarını gasb ile para almadan vermedikleri, yolcuların ve hanelerde bulunan emval ve erzakı yağma ve birçok kişiyi katlettikleri, İçel Sancağı ve Kıbrıs'a iskanları için verilen emre itaat etmeyip öncekinden fazla zulmettiklerinin bildirilmesi ve bu durum önlenmez ise dağılıp perişan olacaklarından bunların bir adaya sürülmeleri için ahalinin talebi üzerine adı geçen eşkıyanın Kıbrıs'a sürülüp cezirebend edilmeleri istenmiştir (BOA., A.DVNSMHHM.d., 134, 223.).

Osmanlı Devleti'nin konargöçer aşiretleri kontrol edebilmek ve onların sebep olduğu sorunları ortadan kaldırmak için takip ettiği en önemli stratejilerden birisi de hiç şüphesiz onların kalıcı olarak iskân edilmesi olmuştur. XVII. Yüzyılın sonları itibariyle konargöçer aşiretlerin Rakka ve çevresine iskân edilmeleri söz konusudur. Rakka ile beraber eyalet merkezi olan Urfa ve çevresine iskân faaliyetleri XVII. yüzyılın sonlarında başlamış ve bu faaliyetler XVIII. yüzyıl boyunca da devam etmiştir (Üner, 2005, s. 125-135). Rakka bölgesine daha ziyade asayışı bozan ve buldukları yerdeki yerel halk ile problem yaşayan aşiretler iskân edilmiştir. Devlet tarafından sürgün bölgesi olarak da seçildiği söylenebilecek bu bölgeye yerleştirilen aşiretler ile tarımsal üretim arttırılacak, gelecek olan vergilerle hazine güçlendirecek ve yerli ahali ile göçebe topluluklar arasındaki anlaşmazlıklara son verilerek iç güvenlik ve toplumsal barış sağlanmış olacaktır (Halaçoğlu, XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, 2014, s. 171).

Aşiretlerin yerleşik hayata geçirilmesi, genellikle kolay kabul edilen bir durum olmamıştır. Konargöçer yaşam biçimine alışkın olan bu topluluklar, geleneksel yaşam tarzlarından feragat etmekte zorlanmışlardır. Aşiretler, göçebe yaşamın onlara sağladığı özgürlüğü ve hareketliliği kaybetmek istememişlerdir. Yerleşik hayata geçişin, özellikle toprağa bağlı tarımsal faaliyetler ve sürekli yer değiştirememeye gibi yeni yükümlülükleri beraberinde getirmesi, onların bu değişime karşı direnç göstermelerine neden olmuştur. Rakka ve Urfa çevresinde yerleştirilen aşiretler, iskân edildikleri yeni yerlerde büyük bir memnuniyetsizlikle karşılaşmışlar ve yerleşik düzene geçmeye karşı gelmişlerdir. Birçok aşiret, yer değiştirme zorunluluğuna karşı çıkararak, yerleşik hayata geçmek yerine, yaşadıkları bölgelerden firar etmişlerdir. Firar eden aşiretler, göçebe hayatlarını sürdürmeye devam etmişler ve gittikleri diğer illerde (Erzurum, Sivas, Maraş gibi Anadolu şehirlerinde) ciddi sosyal sorunlara yol açmışlardır (BOA., A.DVNSMHHM.d., 111, 30/84, 101/338.).

SONUÇ

XVIII. yüzyılda Anadolu'daki konargöçer aşiretlerin yaylak ve kışlaklara göçleri, hem aşiretlerin hem de yerel halkın karşılaştığı önemli sosyal, ekonomik ve idari problemlere yol açmıştır. Ancak Osmanlı İmparatorluğu, bu sorunları çözmek için yerel idarecilerle iş birliği yaparak çeşitli tedbirler almış ve aşiretlerin göçlerini düzenlemek amacıyla etkili bir yönetim stratejisi geliştirmiştir. Bu tedbirler hem aşiretlerin yaşamlarını sürdürebilmesi hem de yerel halkın yaşam biçiminin korunabilmesi için önemli olmuştur. Göçlerin düzenli hale getirilmesi, sosyal gerilimlerin azalmasını sağlamış, ekonomik dengenin korunmasına katkı sunmuştur. Bununla birlikte, aşiretlerin yerleşik hayata uyum sağlaması, Osmanlı İmparatorluğu'nun kırsal yapısındaki istikrarı arttırmış ve yerel yönetimle aşiretler arasında daha sağlıklı bir ilişki kurulmuştur.

KAYNAKÇA

- Akdağ, M. (1999). Türkiye'nin İktisadi ve İctimaî Tarihi (1243-1453) (Cilt 1). Ankara: Barış Yayınları.
- Akgündüz, A. (1992). Osmanlı Kanunnameleri (Cilt IV). İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı.
- BOA., A.DVNS.AHK.CZRK.d., 24, 77/2.
- BOA., A.DVNSMHH.d., 111, 30/84, 101/338.
- BOA., A.DVNSMHH.d., 115, 2281.
- BOA., A.DVNSMHH.d., 115, 2740/2741/2742/2743/2744.
- BOA., A.DVNSMHH.d., 115, 485.
- BOA., A.DVNSMHH.d., 121, 15.
- BOA., A.DVNSMHH.d., 134, 223.
- BOA., AE.SMHD.I., 214-16900.
- BOA., C. DH., 292-14592.
- BOA., C.DH., 338-16860.
- BOA., C.ZB., 59-2934.
- BOA., TS.MA.e., 792-6.
- Demir, A. (2017). Aşiret Devlet İlişkileri ve Aşiretlerin Ekonomik Faaliyetleri. A. A.-D. Yörük, & A. A.-D. Yörük (Dü.) içinde, Konya Araştırmaları Göç ve İskan (s. 67-68). Konya: Palet Yayınları.
- Erdoğan, T. (2017). Göç ve Göçmen Kavramlarının Analizi. A. Aköz, D. Yörük, A. Aköz, & D. Yörük (Dü.) içinde, Konya Araştırmaları Göç ve İskân (s. 17). Konya: Palet Yayınları.
- Halaçoğlu, Y. (2014). XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı (7 b.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Halaçoğlu, Y. (2014). XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi (5 b.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Orhonlu, C. (1987). Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Pakalın, M. Z. (1983). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü (Cilt II). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Refik, A. (2017). Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200) (Tıpkıbasım b.). Ankara: La Kitap Yayınları.
- Saydam, A. (2009, Aralık). Sultanın Özel Statüye Sahip Tebaası: Konar-Göçerler. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi(20), s. 9-31.
- Şahin, İ. (1997). XVI. Yüzyılda Osmanlı Anadolu'su Göçebelerinin İdari ve Sosyal Yapısı. Tarih Enstitüsü Dergisi Prof. Dr. Münir Aktepe'ye Armağan(15), s. 253-264.

Üner, M. E. (2005). XVII. Yüzyılda Osmanlı İskân Politikasının Bir Örneđi: Urfa Yöresine Yerleştirilen Aşiretler. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi(159), s. 125-135.